

דף ראשון

בין הדף היומי ופרשת השבוע

איקר מועד

גבוה הם זוכים. ומפורש דבר זה באר היטב בפר' עקב (דברים יא י"ב) "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא ... והארץ אשר אתה בא שמה ... ארץ אשר עיני ה' אלהיך דורש אותה וגו'. ומסיק בילקוט פר' עקב דווקא אותה ניתן לדרישה להפריש ממנה חלה תרומ' ולא שאר ארצות כו'. ... מה ענין חלה ותרומה לכאן? – אלא... שרצה ליתן טעם למה א"י חייבת בחלה תרומה ומעשרות יותר משאר ארצות ואמר לפי שבשאר ארצות כל הטורח שלך... (כנ"ל) ...ומזה הטעם היו האנשים שונאים את הארץ, לפי שהיו אבירי לבב הרחוקים מצדקה לא היה להם חפץ ורצון לילך ממקום הפטור למקום החיוב ובפה מלא אמרו כן, זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חיינם... ודרשו בספרי, חיינם מן המצות וביאור הדבר שהיו אוכלים בלא תרומות ומעשרות. מטעם זה מנו שם את הקישואים וגו' לפי שכל אלו פטורים מן המעשר בחו"ל אפילו מדרבנן ובא"י חייבים מדרבנן לפי שכל אלו הם גן הירק וצריכין השקאה ברגלים אפילו בא"י לפי שהם צריכין לריבוי מים. ולשון הכתוב מוכיח כן שאמר 'השקית ברגלך כגן הירק' ומזה שאמרו חנם מן המצוות נלמד שהייתה עינם צרה בכהני ה'. ע"כ שנאו את הארץ מקום החיוב.

אבל הנשים של אותו דור צדקניות היו והיו אוהבים הצדקה, הן מצות חלה המיוחדת לנשים ותלויה בארץ, הן שאר תרומות ומעשרות. ע"כ היו אוהבים את הארץ לילך למקום החיוב. וזה שאמרו רז"ל (סוטה יא): בזכות נשים צדקניות שהיו באותו דור נגאלו אבותינו ממצרים רצה לומר בזכותם יצאו ממקום הפטור למקום החיוב וכן ארז"ל (ב"ב קיט): על בנות צלפחד שהיו צדקניות והיינו לפי שהיו אוהבים הצדקה על כן אמרו תנה לנו אחוזה... (כלי יקר) תלות זו שלנו בגשמים כורכת ומשלבת בעל כורכנו את חיי המעשה עם עבודת ה' והרוחניות.

לפי הנ"ל יש וניתן להסביר גם את מיקומה של מסכת תענית בסדר מועד. מקובל להשתמש בפירושו של הרמב"ם ושאר ראשונים. לאחר שבמסכתות הקודמות נמנו המועדים מן התורה (סוכה, יו"כ, ר"ה) כעת הגיע העת למנות את המועדים מדרבנן. התעניות המנויות במסכת זו ובכללם צומות החורבן הם מדברי חכמים. בפרשתנו רמז צום ט' באב עפ"י הגמרא בהמשך המסכת "כתיב 'ותשאר כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא'. אמר רבה אמר רבי יוחנן אותה לילה ליל ט' באב היה. אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם, ואני קובע לכם בכיה לדורות". (תענית טז). אבל בעומק הדברים, ידוע, כי עפ"י נבואת הגאולה של זכריה כל הצומות עתידין להפוך למועדים. מה עניינם של מועדים אלו? – על כך מצינו במסכת פסחים ושאר מסכתות בהם דנה הגמ' האם יום טוב נועד "לכם" כלומר לאכילה ושתייה ושמחת יום טוב או שיום טוב הוא "לה" ומיועד ללימוד תורה. בהמשך לדיון זה אומרת הגמרא: "אמר רבי אלעזר הכל מודים בעצרת (שבועות) דבעינן נמי 'לכם'. מאי טעמא? יום שניתנה בו תורה הוא...". יש להבין את דברי הגמרא. ביום מתן תורה היינו מצפים שהאדם יעסוק בתורה יותר מביום אחר, ואיך זה שדוקא "מתנתורה" מוביל לאכילה ושתייה?

משמעות הדברים היא, שמתן תורה יצר קשר בין הקב"ה לעולם. קודם מתן תורה היה עולם רוחני ועולם גשמי, אלא שהיו נפרדים ומנותקים זה מזה. החידוש של מתן תורה הוא שמעתה קיים קשר בין שני העולמות והם קשורים זה לזה וחיים זה עם זה יחד. התעניות באות בחלקן על עצירת גשמים, הנובעת, בין היתר, מזלזול בתרומ' ובחלה. שורש חטא זה בא מה'מאיסה בארץ חמדה'. התעניות אפוא, עשויים בעז"ה להפוך למועדים בהם אנו מעלים על נס עיקרון זה של חיבור שני העולמות ובכך מתקנים את חטאינו. "כה אמר ה' צבאות, צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי והיזה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמת והשלום אהבו" (זכריה ח, ט). במהרה בימינו אכ"ר.

זוכים אנו השבוע בס"ד להתחיל במסגרת לימוד הדף היומי את מסכת תענית. מסכת זו הינה אחת ממסכתות הש"ס בסדר מועד. (על פשר מיקומה במסכת מועד נדבר בעז"ה בהמשך). המסכת נקראת 'תענית' משום שבעיקרה דנה בשאלות תענית ציבור, צום ותפילה, המתקונים לכלל הציבור בעת צרה. המסכת עוסקת באופן מיוחד בענייני גשמים, זמנם, תפילותיהם וסדר התעניות בזמן עצירתם.

רש"י בפתחה לפרשתנו שואל מדוע נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים הנביאה? – אלא שראו שנענשה מרים על חטא לשון הרע ולא למדו ממעשיה.

הגמרא כבר בדפים הראשונים של המסכת מונה מספר גורמים לעצירת גשמים ובכללם לשון הרע וזלזול בתרומה ובמעשר. "אמר רב חסדא אין הגשמים נעצרים אלא בשביל ביטול תרומות ומעשרות... אמר רבי שמעון בן פזי אין הגשמים נעצרים אלא בשביל מספרי לשון הרע". (תענית ז).

מה הזיקה בין לשון הרע לבין עצירת גשמים? לשון הרע היא ביטוי לחברה מקולקלת ומפורדת. תופעה שלילית זו הינה ביטוי לתככים ולהפרדה בין אנשים. הגשם יורד לכלל ולא לפרטים. הגשם הינו ביטוי לדרישת ה' את החברה כולה. הבסיס לכך הוא חברה מתוקנת שיכול אדם לחיות בה. חברה בלי לשון הרע, המעצימה כישלונות ונפילות של האדם. לשה"ר גורמת לאדם כאב גדול הרבה יותר מן העבירה עצמה שעבר, ומקשה על יכולתו לתקנה. כך נוצר פירוד בחברה. כשהחברה מפורדת - אין היא יכולה להיות מוכנה לקבל את השפע האלוקי בדמות הגשם ועל כן אין הוא יורד לעולם. גם הגורם השני לעצירת גשמים רמז בפרשתנו. בסוף הפרשה מצווה התורה את בני"ע על מצוות חלה. "ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה כתרומת גרן פן תרימו אתה". רבו הדורשים על מיקומה של מצווה זו בסמיכות לפרשת מרגלים מחד ובסמיכות לע"ז מאידך.

"...טעם סמיכות פ' חלה לפ' ע"ז ללמדנו, שעונשה שווה. כשם שעונש על ע"ז הוא עצירת גשמים (השמרו לכם פן יפתה לבבכם... ועצר את השמיים...)" כך עונש מבטל מצוות חלה... דאין גשמים נעצרים אלא בשביל תרומות ומעשרות והי' לחלה... מצוות חלה יכולה היא שתגן וירדו גשמים כאילו לא עבדו ע"ז וכן להפך...." (שרידי יהודה, רבי יהודה אשכנזי, שאלוניקי תקע"ו)

רבו הדורשים גם על הסמיכות לפר' מרגלים. המרגלים ייצגו תפיסה, לפיה, קיימת סכנה בחיבור לחומר, לגשמיות ולארציות, הכרוכים בכניסה לארץ. לצורך כך באות בסמיכות מצוות חלה וציצית, המראות לנו את עיקרון 'קידוש החומר' היכול להיות מיושם בארץ ישראל ומהווה ייעוד בפני עצמו.

גישה מיוחדת ומוטעמת לעניין זה מצאנו בפירושו של ה'כלי יקר'. פירושו זה מופיע בפרשת פנחס ומתייחס לחלוקת הארץ. הפירוש עולה על הפסוק "ובג'לה לא היה איש מפקודי משה ואהרן הפהן אשר פקדו את בני ישראל במדבר סיני" (במדבר כו טז). וכך הוא כותב: "מהידוע שיש הבדל בין א"י לשאר ארצות כי בא"י הגשמים יותר מצוין מבארץ מצרים או שאר ארצות. והנה בארץ מצרים מאחר שאין הגשמים מצויים שם על כן צריכין עובדי האדמה להשקות השדות של תבואה ברגליהם כמו שמשקין את גן הירק, ומאחר שיש להם כל כך טורח גדול בשדות פטרתם התורה מן תרומות ומעשרות כי אין שורת הדין נותן שיתן חלק למי שלא עמל בו. אבל א"י שהגשמים יורדין שם בעתם ואין לבעל השדה כל כך טורח גדול בהשקאת השדות, ואע"פ שיש לו טורח הזריעה והחרישה ושאר מלאכות שבשדה... דין הוא שיתנו מחלק גבוה לכהנים וללוים. כי משולחן